

esse mediatorem Dei et hominum non est proprium Christo.

3. Præterea, ad officium mediatoris pertinet interpellare ad unum eorum, inter quos est mediator, pro altero. Sed Spiritus Sanctus, sicut dicitur Rom. 8, interpellat pro nobis ad Deum gemitibus inenarrabilibus. Ergo Spiritus Sanctus est mediator inter Deum et homines. Non ergo est proprium Christo.

Sed contra est quod dicitur 1 ad Timoth. 2: Unus est mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus.

Respondeo dicendum, quod ad mediatoris officium proprie pertinet conjungere et unire eos inter quos est mediator. Nam extrema ununtur in medio. Unire autem homines Deo perfecte quidem convenit Christo, per quem homines sunt reconciliati Deo, secundum illud 2 ad Cor. 5: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Et ideo solus Christus est perfectus Dei et hominum mediator, in quantum per suam mortem humanum genus Deo reconciliavit. Unde, cum Apostolus dixisset: Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, subjungit: Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Nihil tamen prohibet alios quos secundum quid dici mediatore inter Deum et homines; prout, scilicet, comparantur ad unionem hominum cum Deo dispositive, vel ministerialiter.

Ad primum ergo dicendum, quod Prophetæ et sacerdotes Veteris Testamenti dicti sunt mediatore inter Deum et homines dispositive et ministerialiter, in quantum, scilicet, prænu-
ciabant et præfigurabant verum et perfectum Deum hominum mediatorem, Sacerdotes vero Novi Testamenti possunt dici mediatore Dei et hominum, in quantum sunt ministri veri Mediatoris, vice ipsius salutaria sacramenta hominibus exhibentes.

Ad secundum dicendum, quod Angeli boni, ut Augustinus dicit in 9 de Civ. Dei¹, non recte possunt dici mediatore inter Deum et homines. Cum enim utrumque habeant commune cum Deo, et beatitudinem, et immortalitatem, nihil autem horum cum hominibus miseris et mortalibus, quomodo non potius remoti sunt ab hominibus, Deoque conjuncti, quam inter utrosque mediis constituti? Dionysius² tamen dicit eos esse medios, quia secundum gradum naturæ sunt infra Deum, et supra homines constituti, et mediatoris officium exercent,

¹ C. 13, a medio, tom. 5.

² Loco citato in arg.

non quod principaliter et perfecte, sed ministerialiter et dispositive. Unde Matt. 4 dicitur, quod accesserunt Angeli, et ministrabant ei, scilicet, Christo. Dæmones autem habent communem cum Deo immortalitatem, cum hominibus autem miseriam; ad hoc enim se interponit medium dæmon immortalis et miser, ut ad immortalitatem beatam transire non sinat, sed perducatur ad miseriam immortalem. Unde est sicut malus medius, qui separat amicos. Christus autem habuit communem cum Deo beatitudinem, cum hominibus mortalitatem, et ideo ad hoc se interposuit medium, ut mortalitate transacta, et ex mortuis faceret immortales (quod in resurgendo monstravit), et ex miseris beatos; unde nunquam ipse decessit. Et ideo ipse est bonus mediator, qui reconciliat inimicos.

Ad tertium dicendum, quod Spiritus Sanctus, cum sit per omnia Deo æqualis, non potest dici medius, vel mediator inter Deum et homines, sed solus Christus, qui, licet secundum divinitatem æqualis sit Patri, tamen secundum humanitatem minor est Patre, ut supra dictum est¹. Unde super illud ad Galat. 3: Christus est mediator, dicit Glossa²: Non Pater, nec Spiritus Sanctus. Dicitur autem Spiritus Sanctus interpellare pro nobis, quia ipse interpellare nos facit.

COMMENTARIUS.

1. Duo in hoc titulo continentur: alterum est, an Christus sit mediator; alterum est, an præter illum sint alii mediatore. Indicat autem S. Thom. distinctionem mediatoris, scilicet, perfecte, et dispositive seu ministerialiter. Et respondet solum Christum esse mediatorem perfectum, seu perfecte; præter eum vero, esse alios ministros, qui dispositive seu imperfecte, et per quamdam participationem dici possunt mediatore.

2. Pro cujus doctrinæ intelligentia advertendum est, nomen mediatoris in propria significatione, qua D. Thomas hic usus est, esse nomen non substantiæ, sed muneris et officii. Proprie enim mediator dicitur, qui inter duas personas intercedit, ut eas aliquo modo jungat, vel in aliquo pacto aut negotio consentientes efficiat. Interdum vero usurpat nomen mediatoris ad significandum substantiale medium, seu vinculum inter duas et ex-

¹ Q. 20, art. 1.

² Implicite habetur in glos. ord., ib.

treme distantes substantias. Et hoc modo dici potest Christus substantialis mediator Dei et hominum, quia in eo humana et divina natura substantialiter conjunctæ sunt, ut loquitur Chrysostomus, hom. 7 in 1 ep. ad Timot.; et Amb., in eadem epist., c. 2, exponens illa verba: Unus Deus, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus. Et ad eundem modum Augustinus, l. 9 de Civit., cap. 15, dicit Christum fuisse medium, non solum ratione substantiæ, quia fuit Deus et homo; sed etiam ratione status, quia simul beatus et mortalis fuit. Unde ibidem subdit, bonos Angelos non esse medios inter nos et Deum, quia immortales sunt et beati; Angelos autem malos quodammodo esse medios, quia immortales sunt, in quo cum Deo conveniunt, et miseri, ac penitus subjecti, in quo nobiscum aliquo modo communicant. Quamquam alia ratione considerando et ampliando hanc mediatoris, seu potius medii, significationem, Angeli beati etiam dici possint mediatore inter nos et Deum, quia natura inferiores sunt eo, nobis autem superiores, et cum illo communem habent naturam spiritus et incorruptionis; nobiscum vero rationem creaturæ indigentis divina gratia et influxu, ut hic D. Thomas, ad 2, docuit, exponens Dionys., 4 c. de Divin. nomin.

3. Omissa vero hac substantiali mediatione, quæ impropria est, munus mediatoris (si generatim loquamur) latissime patet; proprie tamen sic significat eum, qui inter personas dissidentes intercedit, ut eas inter se conciliet. Quod variis modis fieri potest, scilicet, rogando, intercedendo, conditiones seu leges amicitiae proponendo, ac denique satisfaciendo parti læsæ, et ipsam reconciliationem et amicitiam perficiendo.

4. Ex quibus intelligitur primo, solum Christum esse perfectum mediatorem inter Deum et homines. Dissidebant enim inter se, et tota natura humana erat Deo invisa et inimica; ipse vero pro illa Deo satisfacit, et quantum in ipso est, inimicias abstulit, amicitiamque perfecit; et hic est sensus Pauli, 1 Tim. 2, dicentis, Christum esse unicum mediatorem Dei et hominum, ut recte D. Thomas hic exponit; et idem intendunt Chrysostomus et Ambrosius et alii expositores in illum locum. Quamquam, quia ad exercendum hoc perfecto modo mediatoris munus necessarium fuit humanam et, divinam naturam, in se substantialiter copulare, ideo utramque rationem mediatoris, scilicet substantia, et officio, dicit Patres inter se conjun-

gunt, et alteram ex altera pendere docent. Et eodem fere modo loquitur Augustinus, cit. loco; et Fulg., de Fide ad Pet., c. 2; et Cyril., dial. 1 de Trin., non longe a principio; clarior l. 12 Thesaur., c. 10; Epiph., in Ancor.; Hilar., l. 9 de Trin., in princip.

5. Unde etiam constat hanc rationem vel munus mediatoris idem omnino esse in præsentia materia cum munere Redemptoris, quod in Christum perfectissime convenire, ipsiusque proprium esse, supra satis ostensum est, cum de Christi satisfactione et merito ageremus. Et ideo plura hoc loco addere non est necesse. Et ad hoc munus etiam mediatoris spectant, quæ de Christi oratione et pro nobis intercessione diximus. Nam in hoc etiam perfectissimam rationem mediatoris habuit: *Accedit enim per semetipsum ad Deum ad interpellandum pro nobis*. Huc denique spectant quæ de illius sacerdotio et potestate ad ferendas leges diximus. Nam, quatenus summus sacerdos est, pro hominibus est constitutus in iis quæ sunt ad Deum; quatenus vero est legislator, proposuit nobis conditiones pacis et fœderis, ac media necessaria ut amicitiam cum Deo ineamus; propter quod Malac. 3 dicitur *Angelus testamenti*. Et ad Heb. 9 et 12, *mediator novi testamenti* appellatur.

6. Secundo, colligitur ex dictis, quamquam hæc perfecta ratio mediatoris, Christi sit propria, quamdam tamen participationem ejus, seu ministerium tam Angelis quam hominibus communicari. Et hoc modo alios etiam posse mediatore appellari. Nam, sicut Christus est *lux vera quæ illuminat omnem hominem*, et nihilominus ipse dixit discipulis suis: *Vos estis lux mundi*; et sicut ille est pastor bonus et verus magister, et tamen alios constituit Doctores et Pastores; ita ipse est mediator perfectus, et nihilominus alios vult esse mediatore, vel, ut Paulus vocat, *adjutores*, 1 Cor. 3. Hoc igitur modo Angeli sancti dici possunt mediatore inter nos et Deum. Primo quidem, quia pro nobis orant, nostrasque orationes Deo offerunt. Secundo, quia nos custodiunt, et a malo avertunt, et ad bonum aliquo modo disponunt, ut constat ex c. Tobiasæ 12, Daniel. 10, Psalm. 90, Zach. 1, Matth. 18, Apoc. 8; et ita loquitur Dion., 4 c. de Divin. nomin. Deinde Sancti etiam beati, et cum Christo regnantes, possunt aliquo modo dici mediatore nostri, quia pro nobis orant et intercedunt, nostrasque orationes Deo re-
præsentant, juxta illud Apoc. 5: *Habentes phialas aureas plenas odoramentorum, quæ*

sunt orationes Sanctorum. De qua re, quoniam propriam disputationem requirit, alius erit commodior dicendi locus.

7. Solum est hic observanda differentia inter Christum et alios Dei deprecatores. Nam ipse per seipsum accedit, alii per ipsum, ejusque merito nixi et fundati; quia nemo venit ad Patrem nisi per me ipsum, Joan. 4, nec petere debet nisi in nomine ejus, Joan. 17. Et propterea dixit Bernar., in serm. super illa verba: *Signum magnum apparuit in celo*, esse Vingenem mediaticam ad mediatorem ipsum. Deque sacerdotes et ministri Christi dici possunt aliquo modo mediatores, quia intercedunt inter Deum et populum, et homines disponunt, eisque applicant Christi redemptionem tanquam mysteriorum Dei dispensatores, et hoc modo Moyses dicitur *medius inter Deum et populum*, Deut. 5, ut hic exponit D. Thomas, ad 1; et eodem modo dicitur ad Gal. 8: *Lex data per Angelos in manu mediatoris*, scilicet, Moyses, ut sentit Cyrillus Alex., l. 13 Thes., c. 10; indicat Greg. Naz., orat. 6, coram Greg. Nys. Et juxta hæc interpretandus est Augustinus, 2 l. contra Parmen., c. 8, ubi negat Paulum vel Apostolos esse mediatores, sed solum Christum. Intelligit enim de mediatore perfecto; non excludit tamen ministros, qui dum pro Christo legatione funguntur, ut homines Deo reconcilient, 2 ad Cor. 5, secundarii seu ministeriales mediatores dici possunt, ut diserte docuit Cyril. Alexand., lib. 12 Thes., capite decimo. Et ex his locutiones etiam argumentorum relinquuntur expositæ.

ARTICULUS II.

*Utrum Christus, secundum quod homo, sit mediator Dei et hominum.*¹

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Christus non sit mediator Dei et hominum, secundum quod homo. Dicit enim Augustinus, in lib. cont. Felicianum²: *Una est Christi persona, ne sit non unus Christus, non una substantia, nec mediatoris dispensatione submota, aut Dei tantum dicatur, aut hominis filius. Sed non est Dei et hominis filius secundum quod homo, sed simul secundum quod Deus et homo.*

3, d. 19, a. 5, q. 2. Et 4, d. 43, a. 2, q. 1, et dis. 48, q. 1, a. 2. Et Ver., q. 29, a. 5, ad 5. Et 1 Tim. 2, lect. 1, fin., et 2 Tim. 2, col. 2.

² C. 10, parum ante med., tom. 6.

Ergo neque dicendum est quod sit mediator Dei et hominum solum secundum quod homo.

2. Præterea, sicut Christus, in quantum est Deus, convenit cum Patre et Spiritu Sancto, ita in quantum est homo convenit cum hominibus. Sed propter hoc quod, in quantum est Deus, convenit cum Patre et Spiritu Sancto, non potest dici mediator, in quantum est Deus; quia super illud 1 ad Timot. 2: *Mediator Dei et hominum*, etc., dicit Glos.¹: *In quantum est Verbum, non medius est, quia æqualis est Deo, et Deus apud Deum, et simul unus Deus. Ergo nec etiam in quantum est homo, potest dici mediator propter convenientiam, quam cum hominibus habet.*

3. Præterea, Christus dicitur mediator in quantum reconciliavit nos Deo; quod quidem fecit auferendo peccatum quod nos separabat a Deo. Sed auferre peccatum convenit Christo, non in quantum est homo, sed in quantum est Deus. Ergo Christus, in quantum est homo, non est mediator, sed in quantum est Deus.

Sed contra est quod Augustinus dicit in l. 9 de Civ. Dei²: *Non ob hoc mediator est Christus, quia est Verbum; maxime quippe immortale et maxime beatum Verbum longe est a mortalibus miseris; sed mediator est secundum quod homo.*

Respondeo dicendum, quod in mediatore duo possumus considerare. Primo quidem rationem medii; secundo, officium conjungendi. Est autem de ratione medii quod distat ab utroque extremorum; conjungit autem mediator per hoc, quod ea, quæ unius sunt, defert ad alterum. Neutrum autem horum potest convenire Christo, secundum quod Deus, sed solum secundum quod homo. Nam secundum quod Deus, non differt a Patre et Spiritu Sancto in natura et potestate domini. Nec etiam Pater et Spiritus Sanctus aliquid habent quod non sit Filii, ut sic possit id, quod est Patris vel Spiritus Sancti, quasi quod est aliorum, ad alios deferre. Sed utrumque convenit ei, in quantum est homo; quia secundum quod est homo, distat a Deo in natura, et ab hominibus in dignitate et gratiæ et gloriæ. In quantum etiam est homo, convenit ei conjungere homines Deo, præcepta et dona Dei hominibus exhibendo, et pro hominibus Deo satisfaciendo, et interpellando. Et ideo verissime dicitur mediator, secundum quod homo.

¹ Est sumpta ex Augustino, l. 10 Confes., c. 43, ante med., tom. 1.

² C. 15, non procul a fin., tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod si subtrahatur divina natura a Christo, subtrahetur per consequens ab eo singularis plenitudo gratiarum, quæ convenit ei, in quantum est Unigenitus a Patre, ut dicitur Joann. 2. Ex qua quidem plenitudine habet, ut sit super omnes homines constitutus, et propinquus ad Deum accedens.

Ad secundum dicendum, quod Christus, secundum quod Deus, est per omnia æqualis Patri; sed etiam in humana natura excedit alios homines. Et ideo secundum quod homo, potest esse mediator, non autem secundum quod Deus.

Ad tertium dicendum, quod licet auctoritative peccatum auferre conveniat Christo secundum quod est Deus, tamen satisfacere pro peccato humani generis convenit ei, secundum quod est homo. Et secundum hoc dicitur Dei et hominum mediator.

COMMENTARIUS.

1. Respondet divus Thomas Christum non posse dici mediatorem ut Deum, sed ut hominem, quod satis dilucide in articulo probat. In cujus expositione plura hoc loco dicere non oporteret, nisi corrigendi essent hæretici hujus temporis, qui imperite satis de Christo mediatore loquantur. Quidam enim ex eis affirmant humanitatem fuisse mediaticam. Alii divinitati, vel Christo ut Deo hoc munus tribuunt, ut referunt Canis., l. 1 de Corruptel. verb. Dei, in proœmio; et Robert. Bell., tom. 1 Contr., l. 4 de Christo mediatore, ubi fuse contra hos hæreticos disputat. Si tamen præ oculis habeantur principia supra posita, quæst. 16, de communicatione idiomatum, non oportebit hoc loco immorari, sed veras propositiones colligere, quæ ex dictis principiis facile elici possunt.

2. Primo ergo dicendum est, hunc hominem Christum esse mediatorem Dei et hominum. Hæc est de fide, ut patet ex d. art. præced., et habetur expresse 1 ad Tim. 2.

3. Secundo, hinc sequitur, absolute et simpliciter concedi posse et debere Verbum et Deum esse mediatorem Dei et hominum; quia quod absolute dicitur de homine Christo, dicitur per communicationem idiomatum de Verbo et Deo, præsertim ubi nihil est quod repugnet, ut revera contingit in hoc prædicato, mediator. Denique Verbum et Deus absolute dicitur Redemptor et Pontifex noster, et pro nobis suum sanguinem effudisse, ut

in superioribus sæpe dictum est, et satis expresse habetur Act. 22, 1 ad Cor. 2, ad Philip. 2.

4. Tertio dicendum est, eum qui est mediator, et exercuit opera mediatoris, esse Deum hominem, ita ut principium quod talium operum sit Deus, seu hic homo, formale autem principium quo exercuit opera mediatoris, sit humanitas. Hæc est mens D. Thomæ hic et omnium Theologorum in 3, dist. 19; et Aug., locis statim citandis. Et probatur facile prior pars, nam in Christo tantum est una persona divina, quæ est Deus et homo; sed esse mediatorem est proprium munus personæ, quia illius est operari tanquam principium quod. Deinde supra variis locis, præsertim q. 1, art. 2, late ostensum est, non potuisse Christum esse perfectum Redemptorem et satisfactorem, nisi esset divina persona, a qua valor satisfactionis et perfecta justitia originem traxit; sed hoc idem est munus perfecti mediatoris; ergo. Altera vero pars probatur, præter rationem D. Thomæ, quia actiones mediatoris, quæ sunt mereri, satisfacere, sacrificium offerre, interpellare, dicuntur habitudinem ad personam superioris naturæ et voluntatis; ergo formale principium talium operationum non potest esse divinitas, ut in superioribus etiam ostensum est; ergo formale principium, per quod convenit Christo munus mediatoris, non potest esse divinitas, sed humanitas.

5. Quarto, consequenter fit neque divinitatem, neque humanitatem in abstracto posse dici mediatorem seu mediaticam. Probat, quia neque divinitas, neque humanitas meretur, nec satisfacit. Item neutra illarum supponit pro persona quæ est Deus et homo; humanitas præterea per se non est sufficiens ad munus mediatoris, quia per se non potest satisfacere Deo de rigore justitiæ, cum ex vi suæ significationis dignitatem personæ divinæ non includat; divinitas vero nec proprie est principium quod, nec quo, operum mediatoris; ergo in rigore et proprietate sermonis non potest dici mediator.

6. Quinto, Deus, aut Verbum, in quantum Deus, non potest dici mediator, ut recte hic D. Thomas docet, cum Augustino, l. 10 Conf., c. 43, et ser. 11 de Verbis Apostoli, et l. 2 de Gratia Christ., c. 28. Quibus locis ad hoc comprobandum ponderat, ideo Paulum, 1 ad Tim. 2, dixisse: *Unus mediator Dei, et hominum, homo Christus Jesus*, ut indicaret Christum non Deum, sed ut hominem esse media-

tozem. Et ratio ex dictis est aperta; nam quæ conveniunt Christo per humanam naturam, non possunt dici de Christo aut Deo cum reduplicatione seu determinatione divinitatis, quia hæc ipsa reduplicatio contrarium significat, scilicet, tale prædicatum in divinitate, seu per divinitatem, ut per formam, Christo convenire, ut in dicta q. 16 ostensum est.

7. Sexto, hinc concluditur Christum, ut hominem, vel ut hunc hominem, includendo hoc suppositum in humanitate subsistens, esse mediatorem. Quod ex dictis satis constat.

8. *Dubium.*—*Responsio.*—Indicat autem D. Thomas, in solut. ad 1, breve dubium, scilicet an concedi possit Christum, in quantum Deum hominem, esse mediatorem. Et non respondet in forma, sed solum ait, cum Christus, in quantum homo, dicitur esse mediator, non excludi consortium divinitatis ab humana natura, quia alias excluderetur gratia unionis, ratione cujus humanitas habuit ut potuerit esse principium operationum mediatoris. Ex hac vero doctrina colligitur, propositionem illam habere convenientem sensum, et esse concedendam. Quia non est sensus illius, divinitatem et humanitatem esse for-

male principium harum operationum, sed dignitatem Dei et naturam hominis necessarias fuisse, simulque convenisse ad munus et opera perfecti mediatoris; unamquamque tamen modo sibi proportionato, naturam ut, formale principium satisfactionis et meriti; personam vero, ut radicem et fontem infiniti valoris, et dignitatis talis satisfactionis, et meriti in perfecto mediatore necessari. Quo sensu dixit Augustinus, hom. de Ovis, c. 12, in tom. 9: *Mediator Dei et hominum, quia Deus cum Patre, homo cum hominibus, non mediator homo præter deitatem, non mediator Deus præter humanitatem; divinitas sine humanitate non est mediatrix, neque humanitas sine divinitate, sed inter humanitatem solam, et divinitatem solam, mediatrix est humana divinitas, et divinitas humanitas.* Quæ posteriora verba minus propria sunt, et per priora sunt explicanda; abstractis enim vocibus, pro concretis utitur. Et propter eandem causam dixit Leo Papa: *Si non esset Deus, non afferret remedium, etc.* Quæ cum multis aliis late supra tractavimus, quæst. 1, artic. 2. Hæc igitur de Incarnatione ad incarnati Verbi et augustissimæ matris ejus gloriam dicta sint.

FINIS TOMI DECIMI OCTAVI.

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ

QUÆ HIC EXPLICANTUR, CUM BREVI IPSORUM EX COMMENTATORE DESUMPTA EXPOSITIONE.

GENESIS.

- CAP. 1, v. 1. In principio creavit Helohim, id est, aii, etc. Sanctissimæ Trinitatis mysterium nomine plurali designatur, d. 1, s. 1.
- CAP. VI, v. 12. Omnis quippe caro, scilicet, omnis homo, corruerat viam suam, Præfat.
- CAP. 14, v. 18. Melchisedech proferens panem, etc., illo facto obumbravit Eucharistiæ sacramentum, nec solum in refectionem corporalem panem et vinum obtulit, sed in sacrificium gratiarum actionis pro victoria Abrahæ; et defenditur vulgata lectio, d. 46, s. 4.
- CAP. XV, v. 14. Et subjicient eos servituti, et affligent eos quadraginta annis; significat omnia quadringentis annis terminanda, d. 4, s. 12.
- CAP. XXII, v. 5. Postquam adoraverimus, revertemur ad vos, id est, postquam sacrificium obtulerimus, d. 51, s. 4.
- CAP. XXIII, v. 6. Princeps Dei, id est, Rex magnus et insignis, d. 46, s. 4.
- CAP. XXVII, v. 21. Si fuerit Dominus meus mecum, etc. Erit mihi Dominus in Deum, id est, ipsum colam et venerabor ut Dominum; nullus enim ita recognoscere potest Deum, quin etiam ipsum ut dominum profleatur, sequi servum ejus, d. 44, s. 1.
- CAP. XXIX, v. 28. Et hebdomada transacta, Rachel duxit uxorem; loquitur de annorum hebdomada, d. 1, s. 2.
- CAP. XLIX, v. 8. Juda, te laudabunt fratres tui, et adorent te filii patris tui, sermo est de Christo, et non de alio, s. 1.
- v. 10. Non auferetur sceptrum de Juda, nec dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio Gentium. Hæc prophetia fuse explicatur ad demonstrandum Christum jam venisse. Duo autem hic prædicuntur, unum implicite, nempe regnum in domo David futurum; alterum explicite, nempe illud ab eo auferendum in Messie adventu, ib.

EXODUS.

- CAP. I, v. 4. Ego sum qui sum; qui est, misit me ad vos, hoc nomen Dei maxime proprium esse demonstratur, d. 41, s. 1.
- CAP. III, v. 5. Locus in quo stas, terra sancta est, non intrinsece, sed relatione ad aliquid sanctum, quod in ea erat, d. 54, s. 3.
- CAP. XII, v. 40. Habitatio filiorum Israël, qua manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta

annorum, non est sensus omnes illos annos tractos fuisse in Ægypto, sed ibi fuisse completos, d. 6, s. 1.

CAP. XIX, v. 6. Eritis mihi in regnum sacerdotale, id est, in regnum colens me, d. 46, s. 4.

LEVITICUS.

CAP. XVII, v. 11. Quia anima carnis est in sanguine, id est, vita pendet ex sanguine, d. 15, s. 6.

DEUTERONOMIUM.

- CAP. IV et LVIII. Non facies tibi sculptile, non esse præceptum vitandi imagines absolute, sed idola et deos manibus fabricatos ostenditur, d. 54, s. 2.
- CAP. IX et X. Dominum Deum tuum adorabis, vera adoratione latræ, et illi soli servies, talem adorationem exhibendo, quæ nulli creaturæ est communicabilis, d. 50, s. 4.
- CAP. XIV, v. 10. Ultra non audiam vocem Domini mei, et ignem hunc maximum amplius non videbo, etc., significat Deum non esse locuturum ut antea, sed humana voce per humanitatem assumptam, atque ita Propheta ille Deus et homo futurus erat, d. 2, s. 4.
- CAP. XIV, v. 18. Prophetam de gente tua, et de fratribus tuis suscitabit Deus sicut me. Hic Propheta est Christus, Moysi quidem in natura et officio similis, sed non in omnibus aliis conditionibus, ibidem, etc., d. 47, s. 2.
- Prophetam de gente tua, etc., de Christo, qui vere et proprie propheta fuit, juxta propriam prophetiam rationem, exponitur, d. 21, s. 1.
- CAP. XVII, v. 8. Si difficile aut ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, ascende ad locum quem elegerit Dominus. Locus iste erat supremus quidam senatus, et Concilium sacerdotale, quod ab Hebræis Sanhedrim dicitur, d. 1, s. 1.
- CAP. XXXVII, v. 17. Deum qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui; et infra: Immolaverunt dæmoniis, et non Deo, De adoratione vituli sermo est, in qua Hebræi Ægyptios imitati sunt, d. 54, s. 8.
- CAP. XXXII, v. 6. Nonne ipse est pater tuus? etc.; de paternitate quasi metaphorica in ipsa creatione fundata, ad quam adoptiva filiatio non consequitur, d. 48, s. 2.

LIBRI REGUM.

CAP. I, v. 13. 1. Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset quoad animi candorem, et duobus annis regnavit sancte et juste, d. 6, s. 1.